

Investigating the Opinions and the Implementations of Preschool Teachers Towards the Children of Single-Parent Families ¹

Hasan ER, MEB, ORCID ID: 0000-0002-2868-5801

Murat BARTAN, Kutahya Dumlupinar University, ORCID ID: 0000-0003-2947-5643

Abstract

Being an individual physically, cognitively and psychologically healthy and contributive to the society for a child is undoubtedly possible in a family atmosphere where effective communication exists and which is soft and warm. Therefore, it is inevitable for a child to be affected negatively and to observe behavioral problems in the child in the family environment where one or both parents are absent.

This research is a descriptive study in which the qualitative research method was used. In the study, the opinions of the teachers whose classrooms consisted of the children having single-parent families were investigated, behavioral problems were revealed and it was determined what kind of implementations the teachers used for overcoming the behavioral problems they encountered through semi structured interview technique. The study group of the research consisted of the 20 preschool teachers whose classrooms included children from single-parent families. Descriptive analysis technique was utilized when the data obtained were analyzed in this study. According to the findings obtained in the study, it has been seen that the children from single-parent families avoid social environments, consistently experience fear and restlessness, display deficient behaviors like stammering and bedwetting. The solution proposals of the teachers to these problems are respectively as following: the parent left and the child should be supported psychologically, the preschool teachers should be trained about dealing with these behavioral problems, divorce schools should be established and mobile guidance services should be put into practice.

Keywords: Single-parent families , single parent, preschool education

Inönü University
Journal of the Faculty of Education
Vol 20, No 2, 2019
pp. 364-383
DOI: 10.17679/inuefd.446087

Article type:
Research article

Received : 19.07.2018
Accepted : 29.04.2019

Suggested Citation

Er, H. & Bartan, M. (2019). Investigating the Opinions and the Implementations of Preschool Teachers Towards the Children of Single-Parent Families, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 20(2), 364-383. DOI: 10.17679/inuefd.446087

¹ This study was presented at the 27th National Special Education Congress held on 8-10 November 2017 in Samsun.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The magical years, milestones regarding future of human life shape with parents in early childhood (Oktay, 2007; Şentürk, 2008). The concern and love of both the mother and father play a supplementary and equalizer role in the development of a child (Aydın, 2009). Being an individual physically, cognitively and psychologically healthy and contributive to the society for a child is undoubtedly possible in a family atmosphere where effective communication exists and which is soft and warm (Kalkınç, 2013).

The persistence and quality of parent relationship is quite important in the development of child. The child learns right behavioral patterns by modeling the father and mother that are the first teachers of him (Şenol, 2004), develops socialization skill as a consequence of the interactions of family members with the child and the others (Altıntaş, 2005; Çiftçi, 2004; Oktay, 2007; Şentürk, 2008). Even in the family environments where all these and similar points can be controlled by healthy parent-child relationship, behavioral problems can be encountered in the child (Şenol, 2004). Therefore, it is inevitable for a child to be affected negatively and to observe behavioral problems in the child in the family environment where one or both parents are absent (Attepe, 2010).

Purpose

Investigating the literature, it is seen that there are some studies towards the single-parent families and the children in these families. It is seen that there are studies comparing the behavioral problems of the children that have single-parent and integrate families (Özbey & Alisinanoğlu, 2009), investigating achievement and failure of the children from broken families in education (Şentürk, 2012), determining the perception type of children towards marriage crash according to divorce/unity status (Sardoğan, Karahan, Dicle & Menteş, 2007), seeking the effect of having an integrate family on self-respect and anxiety level of 9-13 years children (Bulut Serin & Öztürk, 2007), investigating the participation levels of the children from single-parent families to the theme of my unique home (Şahin & Altun, 2013), searching for an answer to the question of marriage or divorce in terms of the child's psychological adaptation (Öngider Gregory, 2016). Additionally, there are other studies explaining the concept of single-parent families (Çiftçi, 2004; Feyzioğlu & Kuşçuoğlu, 2011; Gönen et al., 2008) and revealing the problems encountered and risks (Attepe, 2010; Aydın Boylu & Öztop, 2013; Şahin, 2009; Şentürk, 2008; Türkarlan, 2007; Uşaklı, 2013).

As it is seen, various studies towards single-parent family and the children of these families have been carried out. However, there are not enough studies investigating the problems encountered by the children of single-parent families in preschool ages, behavioral disorders and the opinions and implementations of the teachers of these children towards them. This study is a different and original one for filling this gap in the literature.

Method

This research is a descriptive study in which the qualitative research method was used. In the study, the opinions of the teachers whose classrooms consisted of the children having single-parent families were investigated, behavioral problems were revealed and it was determined what kind of implementations the teachers used for overcoming the behavioral problems they encountered through semi-structured interview technique. In this research, basic qualitative research pattern was used in convenience with the nature of the research.

Study Group

The study group of the research consisted of the preschool teachers whose classrooms included children from single-parent families. Snowball/chain sampling method was used in this study. Firstly, the school principals were reached, and then the teachers and the other teachers they advised were reached; the interviews were done with 20 teachers whose classrooms included children of SINGLE- single-parent families by using semi-structured interview method.

Data Collection Tool

Semi-structured interview which is a controlled, purposeful verbal communication type between the researcher and the individual who is the subject of the research and which is accepted as an effective tool

for determining the viewpoints, experiences, feelings and perceptions of the participants was used. The literature was reviewed initially, the interview questions were formed basing the developmental assessments over divorce in the light of the studies about the families with one parent in Uşaklı's (2013) research on and the data were collected via these questions.

Data Analysis

Descriptive analysis technique was utilized when the data obtained were analyzed in this study. The interviews done with the teachers were voice-recorded and then the descriptive analyses were done.

Discussion & Conclusion

According to the findings obtained in the study, it has been seen that the children from single-parent families avoid social environments, consistently experience fear and restlessness, display deficient behaviors like stammering and bedwetting. The solution proposals of the teachers to these problems are respectively as following: the parent left and the child should be supported psychologically, the preschool teachers should be trained about dealing with these behavioral problems, divorce schools should be established and mobile guidance services should be put into practice.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Tek Ebeveynli Aileden Gelen Çocuklara İlişkin Görüşleri Ve Uygulamalarının İncelenmesi²

Hasan ER, MEB, ORCID ID: 0000-0002-2868-5801

Murat BARTAN, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0003-2947-5643

Öz

Çocukların fiziksel, bilişsel ve psikolojik olarak sağlıklı, yaşadıkları topluma faydalı birer birey olabilmeleri hiç kuşkusuz etkili iletişimin var olduğu, yumuşak ve sevgi dolu bir aile atmosferinde gerçekleşebilir. Ebeveynlerden biri ya da her ikisinin eksik olduğu aile ortamında çocuğun bu durumdan olumsuz etkilenmesi, çocukta davranış problemleri gözlemlenmesi kaçınılmazdır. Ayrıca aile içerisinde yaşanan ve çocuğu ilgilendiren konularda öğretmenin çocuğa yaklaşım biçimi, onunla kurduğu iletişim ve çocuğun yaşadığı problemlerle baş etmede ona verdiği destek oldukça önemlidir. Bu araştırma nitel araştırma yönteminin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Araştırmada sınıfında tek ebeveynli aileye sahip çocuk bulunan öğretmenlerin bu çocuklara ilişkin görüşleri incelenerek, davranış problemleri ortaya çıkarılmış ve öğretmenlerin karşılaşılan davranış problemleriyle baş etmede hangi uygulamaları yaptıkları ve bu çocuklara ilişkin görüşleri yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle belirlenmiştir. Çalışma grubu, sınıflarında tek ebeveynli aileye sahip çocuk bulunan 20 okul öncesi öğretmenlerinden oluşmuştur. Elde edilen veriler analiz edilirken betimsel analiz tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre tek ebeveynli aileden gelen çocukların sosyal ortamdaki uzaklaştıkları, sürekli korku ve tedirginlik yaşadıkları, kekeleme ve alt ıslatma gibi gerileme davranışları sergiledikleri görülmüştür. Bu problemlere ilişkin öğretmenlerin önerdiği çözüm önerileri ise şu şekilde sıralanmıştır; geride kalan ebeveyn ve çocuk psikolojik olarak desteklenmeli, okul öncesi öğretmenlerine bu davranış problemleriyle baş etme konusunda eğitim verilmeli, boşanma okulları kurulmalı ve mobil rehberlik servisleri hayata geçirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Tek ebeveynli Aile, Tek Ebeveyn, Okul Öncesi Eğitim.

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 20, Sayı 2, 2019
ss. 364-383
DOI: 10.17679/inuefd.446087

Makale türü:
Araştırma makalesi

Gönderim Tarihi : 19.07.2018
Kabul Tarihi : 29.04.2019

Önerilen Atıf

Er, H. & Bartan, M. (2019). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Tek Ebeveynli Aileden Gelen Çocuklara İlişkin Görüşleri Ve Uygulamalarının İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 364-383. DOI: 10.17679/inuefd.446087

² Bu çalışma 8-10 Kasım 2017 tarihlerinde Samsun'da düzenlenen 27. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur

GİRİŞ

İnsan yaşamının sihirli yılları, geleceğini ilgilendiren dönüm noktaları erken çocukluk döneminde anne ve babayla birlikte şekillenir (Oktay, 2007; Şentürk, 2008). Hem anne hem de baba ilgi ve sevgisi, çocuğun gelişiminde tamamlayıcı ve dengeleyici bir rol üstlenir (Aydın, 2009). Çocukların fiziksel, bilişsel ve psikolojik olarak sağlıklı, yaşadıkları topluma faydalı birer birey olabilmeleri hiç kuşkusuz etkili iletişimin var olduğu, yumuşak ve sevgi dolu bir aile atmosferinde gerçekleşebilir (Kalkınç, 2013).

Çocuğun gelişiminde ebeveyn ilişkisinin devamlılığı ve kalitesi oldukça önemlidir. Çocuk ilk öğretmeni anne ve babasını model alarak doğru davranış kalıplarını öğrenmekte (Şenol, 2004), ailedeki bireylerin gerek kendileriyle gerekse çevresiyle olan etkileşimi sonucu sosyalleşme becerisini geliştirmektedir (Altıntaş, 2005; Çiftçi, 2004; Oktay, 2007; Şentürk, 2008). Tüm bu ve benzeri durumların sağlıklı ebeveyn çocuk ilişkisiyle kontrol edilebildiği aile ortamlarında bile çocuklarda davranış problemleriyle karşılaşılabilir (Şenol, 2004). Dolayısıyla ebeveynlerden biri ya da her ikisinin eksik olduğu aile ortamında çocuğun bu durumdan olumsuz etkilenmesi, çocukta davranış problemleri gözlemlenmesi kaçınılmazdır (Attepe, 2010).

Anne babadan biri ya da her ikisinin ani ölümü çocuklar için dayanılması oldukça güç bir durumdur (Çiftçi, 2004; Yayıoğlu, 2007). Aynı zamanda çocuğun ilerdeki yaşamını da etkileyecek ağır bir kayıptır (Şahin, 2009; Şentürk, 2008). Okul öncesi dönemde çocuklar kendilerine yakın birini kaybettiklerinde kendilerini güvende hissetmekte zorlanabilmekte (Şahin, 2009), tüm gelişim alanları ve özellikle sosyal-duygusal gelişimleri sekteye uğrayabilmektedir (Kandır ve Alpan, 2008). Temes'e göre kaybin hemen ardından çocuğun göstereceği reaksiyonlar şöyle sıralanabilir;

- Şok, inanmama ve durumu kabullenmeme
- Ümitsizlik, itiraz ve duyarsızlık
- Alışıldık etkinliklere devam etme (Şahin, 2009)

Anne ya da babanın ölümüyle meydana gelen eksik ailede çocuk özdeşim kurabileceği bir modelden yoksun büyümektedir. Böyle bir durumda kaybedilen anne-babanın yerini doldurabilecek, model olabilecek bir yetişkinin olması gerekir (Yavuzer, 2001). Özellikle erkek çocuklarının sosyalleşmesinde babanın rolü daha belirgindir. Babasız büyüyen çocuklar hem akranlarıyla hemde diğer yetişkinlerle iletişim kurmakta zorlanmaktadır. Böyle çocukların sıkılgan, içe kapanık oldukları ve uyum bozukluğu yaşadıkları görülmüştür (Altıntaş, 2005). Aynı şekilde sevgi ve şefkat sembolü anneyi kaybetmek çocuğu telafisi zor ruhsal bunalımlara sürüklemektedir (Şentürk, 2008).

Ebeveynlerden birinin ölümüyle kaybedildiğinde yaşanan benzer süreçler boşanmada da karşımıza çıkmaktadır. Hiç kuşkusuz çocukların başına gelebilecek en sarsıcı ve gelişimlerini potansiyel olarak olumsuz etkileyecek durumlardan birisi de boşanmadır (Bakırcıoğlu, 2007; Türkarlan, 2007; Yavuzer, 2001; Yılmaz, 2003). Bir ailenin düzenini alt üst eden boşanmada (Ertuğrul, 2010) en ağır darbeyi alan ne yazık ki çocuklardır, anne babaları hayattayken adeta yetim veya öksüz kalmışlardır (Altıntaş, 2015).

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Alanyazın incelendiğinde tek ebeveynli aileler ve bu ailelerdeki çocuklara yönelik bazı çalışmaların olduğu görülmektedir. Tek ebeveynli aile ve tam aileye sahip çocukların davranış problemlerinin karşılaştırıldığı (Özbey ve Alisinanoğlu, 2009), tek ebeveynli aile çocuklarının eğitimdeki başarı başarısızlık durumunu inceleyen (Şentürk, 2012), boşanma/birliktelik durumuna göre çocukların evlilik çatışmasını algılama biçimlerini belirleyen (Sardoğan, Karahan, Dicle ve Menteş, 2007), 9-13 yaş arası çocukların tam aileye sahip olup olmama durumlarının benlik saygısı ve kaygı düzeylerine etkisinin araştırıldığı (Bulut Serin ve Öztürk, 2007), tek ebeveynli aileye sahip çocukların benim eşsiz yuvam temasının işlenişine katılım düzeylerinin incelendiği (Şahin ve Altun, 2013), çocuğun psikolojik uyumu açısından evlilik mi boşanmamı sorusunun cevabının arandığı (Öngider Gregory, 2016) çalışmalar olduğu görülmektedir. Ayrıca tek ebeveynli aile kavramını açıklayan (Çiftçi, 2004; Feyzioğlu ve Kuşuoğlu, 2011; Gönen ve diğ., 2008) ve karşılaşılan sorunları ve riskleri ortaya koyan (Attepe, 2010; Aydın Boylu ve Öztop, 2013; Şahin, 2009; Şentürk, 2008; Türkarlan, 2007; Uşaklı, 2013) çalışmalarda mevcuttur. Görüldüğü gibi tek ebeveynli aile ve bu ailelere yönelik çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Ancak tek ebeveynli aileye sahip okul öncesi çağındaki çocukların karşılaştıkları problemleri, davranış bozukluklarını ve bu çocukların öğretmenlerinin bu çocuklara ilişkin görüş ve uygulamalarını inceleyen çalışmalar pek mevcut değildir. Bu çalışma literatürdeki bu boşluğu dolduracak farklı ve özgün bir çalışmadır.

Problem; Sınıfında tek ebeveynli aileye sahip çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin bu çocuklara ilişkin görüşleri ve uygulamaları nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yönteminin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Araştırmada sınıfında tek ebeveynli aileye sahip çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin bu çocuklara ilişkin görüşleri incelenerek çocuklarda gözlemedikleri davranış problemleri tespit edilmiş ve öğretmenlerin karşılaşılan davranış problemleriyle baş etmede hangi uygulamaları yaptıkları yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle belirlenmiştir. Bu çalışmada araştırmanın doğasına uygun temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Bu desen sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda en sık kullanılandır. Bu çalışmada olgu bilim, etnografya, kuram oluşturma, durum çalışması ya da eylem araştırması yapılmamıştır. Ancak bu çalışmada temel nitel araştırma deseni, tek ebeveynli aileye sahip çocuklarda görülen davranış problemlerini ve öğretmenlerin bu problemlerle baş etme stratejilerini yorumlayıcı bir yaklaşımla temel düzeyde anlamak amacıyla kullanılmıştır (Özden ve Cavlazoğlu, 2015; Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Bu çalışmadaki çalışma grubu sınıflarında tek ebeveynli aileye sahip çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinden oluşmaktadır. Bu çalışmada Kartopu/Zincirleme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örnekleme yönteminin ilk aşamasında istenen özellikleri taşıyan katılımcılar saptanır ve onlarla görüşme yapılır. Bu örnekleme yönteminde amaç çalışılacak iyi örnekler ve görüşülecek verimli insanlara ulaşmaktır (Balcı, 2009; Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada ilk olarak okul müdürlerine ulaşılmış, daha sonra öğretmenlere ve onların yönlendirdiği diğer öğretmenlere ulaşılarak sınıfında tek ebeveynli aileye sahip çocuk bulunan 20 okul öncesi öğretmeniyle yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Araştırmaya katılan kişilere ilişkin bazı tanımlayıcı bilgiler tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1

Çalışma grubuna dahil edilen öğretmenler ve sınıfına ilişkin demografik bilgiler

	Bilgiler	N	%
Öğretmenin mesleki kıdemi	1-5 Yıl	6	18,8
	6-10 Yıl	10	31,3
	11-20 Yıl	3	9,4
	20 yıl ve üzeri	1	3,1
Öğretmenin medeni durumu	Evli	14	70,0
	Bekar	6	30,0
Sınıfındaki Çocukların Ailelerinin Parçalanma Durumları	Boşanma	18	56,3
	Ayrı Yaşama	12	37,5
	Vefat	2	6,3
Öğretmenlerin Sınıflarındaki Tek Ebeveynli Çocuk Sayıları	1 Çocuk	13	40,6
	2 Çocuk	6	18,8
	3 Çocuk	3	9,4
Öğretmenlerin Yetiştikleri Aile Durumları	Tam Aile	19	62,5
	Tek ebeveynli Aile	1	37,5
Çocukların cinsiyeti	Kız	13	40,6
	Erkek	19	49,4
Çocukların yaşı	5 yaş	18	56,3
	6 yaş	14	43,7

Tablo 1 incelendiğinde görüşülen öğretmenlere ve gözlemedikleri çocuklara ilişkin bilgiler dört genel başlık altında toplanmıştır. 20 Okul Öncesi Öğretmeniyle görüşülmüş, öğretmenlerin çoğunluğu mesleki açıdan 5 yılın üzerinde görev yaptıklarını belirtmişlerdir (f=14). Görüşülen 20 öğretmen tek ebeveynli aileye sahip toplam 32 çocuk hakkındaki gözlemlerini aktarmıştır. Bu çocukların parçalanma durumları tabloda belirtilmiştir. Öğretmenlerin çoğu çocukken tam ailede yetiştiklerini sadece bir öğretmen tek ebeveynli ailede yetiştiğini söylemiştir. Öğretmenlerin çoğu (f=13) sınıfında sadece bir tane PASÇ olduğunu, öğretmenlerden bazıları sınıflarında iki ya da üç PASÇ olduğunu belirtmişlerdir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada araştırmacı ile araştırmanın öznesi konumundaki kişi arasında geçen kontrollü, amaçlı sözel iletişim biçimi olan ve katılımcıların bakış açılarını, yaşantılarını, tecrübelerini, duygularını ve algılarını

belirlemede etkili bir araç kabul edilen yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016; Çetin ve Arslan, 2016; Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda araştırmacılar tarafından oluşturulmuş görüşme soruları Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul öncesi öğretmenliği anabilim dalında görevli 3 öğretim elamanı görüşüne başvurulmuş, görüşler doğrultusunda görüşme sorularına son hali verilmiş ve veriler toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler analiz edilirken betimsel analiz tekniğinden faydalanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada elde edilen veriler betimsel analizler yapılarak yorumlanmıştır. Araştırmanın bulguları tablolaştırılırken çalışmaya katılan öğretmenler Ö1,Ö2,...Ö20 şeklinde kodlanarak bulgularda gösterilmiştir. Bazı öğretmenlerin sınıflarında birden fazla tek ebevenlyi çocuk bulunduğundan kodlama yapıldığında hangi çocuk ile ilgili görüşe yer verilmiş ise çocuklar numaralandırılarak dipnot şeklinde (örneğin Ö14₂, öğretmen 14'ün 2. çocuk hakkındaki görüşü) tablo içinde verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın problem ve alt problemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2

Öğretmenlerin Tek ebevenlyi Aileye Sahip Çocukların Aile Durumlarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tema	f	Öğretmenler
Annesiyle yaşıyor / Babayla bazen görüşüyor	18	Ö2 ₁ , Ö5, Ö7 ₁ , Ö8, Ö9, Ö9, Ö10, Ö12, Ö14 ₁ , Ö14 ₂ , Ö15 ₁ , Ö15 ₂ , Ö16 ₁ , Ö16 ₂ , Ö16 ₃ , Ö17, Ö19 ₁ , Ö19 ₃
Anneyle yaşıyor / Babayla hiç görüşmüyor	7	Ö1, Ö2 ₂ , Ö2, Ö6, Ö11, Ö19 ₂ , Ö20
Babayla yaşıyor / Anneyle bazen görüşüyor	4	Ö4, Ö7 ₂ , Ö13, Ö14 ₃
Anneanneyle yaşıyor / Ebevenlye nadiren görüşüyor	1	Ö18

Tablo 2 incelendiğinde öğretmenlerin tek ebevenlyi aileye sahip çocukların aile durumlarına yönelik görüşleri 4 tema altında toplanmıştır. Çocukların genelde annelerin yanında yaşadığı babayla ara ara görüştükleri görülmektedir. Babalarını kaybetmiş ya da hiç görüşmeyen çocuklar varken anneleriyle hiç görüşmeyen çocuk görülmemiştir, az sıklıkla da olsa çocuğun anneye ilişkisi devam etmiştir. Ayrıca tablo incelendiğinde ailelerin tamamının tek ebevenlyi aile oldukları görülmektedir. Aileler ayrılışlar bile çocuğun yanında yaşamadığı ebevenlye düzenli olarak gördüğü, aileye rastlanmamıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu (f=18) sınıflarında bu çocukların anneleriyle yaşadığını ve çok az sıklıkla babalarıyla görüşme fırsatlarının olduğunu belirtmişlerdir. Ö5 '5 senedir anne baba ayrı yaşıyor, baba 2 yaşındayken bırakıp gitmiş, başka bir şehirdeymiş bazen babasının yanına gidiyor.' Ö12 'Çocuk annesiyle kalıyor, baba farklı bir şehirde bazen geliyor.' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bir bölümü (f=7) çocukların annesiyle yaşadığını ve babayla hiç görüşmediklerini belirtmişlerdir. Ö6 'Annesi ona hamileyken babasını kaybetmiş, babasını hiç görmemiş.' Ö11 'Babasını hiç görmedi anne karındayken ayrılmışlar.' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden (f=4) sınıflarındaki bu çocukların babalarıyla yaşadığını ve anneye bazen görüştüğünü belirtenler olmuştur. Ö14 'Babayla yaşıyor, anneyi çok görmüyor' Ö13 'Şu an velayeti babada anne yok, anneye çok nadir görüşüyor 1 sene boyunca belki bir kere gördü çocuk.' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden sadece biri çocuğun anne ve babadan tamamen uzakta ve nadiren görüştüklerini ifade etmiştir. Ö18 'Anne baba ayrılmış ikisi de farklı şehirde çocuğu anneanneye bırakmışlar. Anne baba çok fazla ilgilenmiyorlar çocuk anneanneye anne diyordu.' şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3

Öğretmenlerin Tek ebeveynli Aileye Sahip Çocuklarda Gözlemedikleri Davranış Problemlerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tema	f	Öğretmenler
Sosyal ortamdan uzaklaşma	11	Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö19
Kendini İfade Edememe	8	Ö2, Ö3, Ö4, Ö9, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16
Korku ve Tedirginlik	8	Ö1, Ö2, Ö3, Ö8, Ö12, Ö13, Ö14, Ö17
Saldırgan Davranışlar	8	Ö1, Ö2, Ö5, Ö10, Ö15, Ö16, Ö19, Ö20
Agresif, Hırçın	8	Ö2, Ö5, Ö10, Ö13, Ö14, Ö16, Ö19, Ö20
İçine Kapanık, Çekingen	7	Ö1, Ö2, Ö6, Ö8, Ö10, Ö13, Ö14
Dikkat dağınıklığı	6	Ö2, Ö3, Ö6, Ö14, Ö17, Ö18
Yalan Söyleme	5	Ö4, Ö7, Ö13, Ö18, Ö19
Kural tanımama	5	Ö5, Ö6, Ö8, Ö19, Ö20
Duygusal dengesizlik	5	Ö5, Ö12, Ö14, Ö15, Ö18
Çekingenlik	5	Ö2, Ö3, Ö13, Ö16, Ö19
Öfke Nöbetleri	4	Ö1, Ö11, Ö14, Ö15
Kabullenmeme	4	Ö2, Ö4, Ö7, Ö13
Yemek yeme problemi	4	Ö3, Ö8, Ö9, Ö20
Kekeleme	4	Ö3, Ö9, Ö16, Ö17
Alt ıslatma	3	Ö3, Ö10, Ö16
Özgüven eksikliği	2	Ö2, Ö12
Aşırı İlgı Bekleme	2	Ö7, Ö8
Tırnak Yeme	1	Ö14
Aşırı Tizlilik	1	Ö16
Küfür Etme	1	Ö8
Dağınıklık	1	Ö4

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin sınıflarında bulunan tek ebeveynli aileye sahip çocuklara ilişkin görüşleri 22 tema altında toplanmıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu (f=11) tek ebeveynli aileye sahip çocukların sosyal ortamdan uzaklaştıklarını belirtmişlerdir. Ö19 '*Sosyal ortamlara katılım konusunda sıkıntılıydı.*' Ö8 '*Genelde bireysel olmayı seven bir çocuk, grup oyunlarında katılmak istemezdi.*' şeklinde cevap vermiştir. Öğretmenlerin çoğu (f=8) tek ebeveynli aileye sahip çocuklarda dil gelişimlerinde gerileme davranışları gözlemediklerini çocukların kendini ifade etmede problemler yaşadıklarını söylemişlerdir. Ö4 '*Bu süreçte kendini tanıtmada kendini anlatabilme de biraz zayıfladı.*' Ö16 '*Sınıftaki boşanmış aileye sahip çocukta kendini ifade etmede problemler yaşanıyor.*' şeklinde belirtmiştir. Yine öğretmenlerin çoğunluğu (f=8) bu çocuklarda aşırı derecede korku ve tedirginlik hallerini gözlemediklerini belirtmiştir. Ö17 '*Aşırı derecede korkaklık ve tedirginlik var sesinizi normal bir şekilde şarkı söylerken bile, yükseltseniz korkabiliyorlardı, gözler açılıyordu bakışlar değişiyordu.*' Ö13 '*Benimle hiçbir zaman göz göze gelmezdi tedirgindi.*' şeklinde cevap vermiştir. Öğretmenlerin yarısına yakını (f=8) bu çocuklarda arkadaşlarına, öğretmenine, kendine ya da ailesine karşı saldırgan davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Ö1 '*Öğretmenine ve arkadaşlarına saldırgan davranışlar sergiliyordu.*' Ö5 '*Arkadaşlarını ısırma davranışı gösteriyordu.*' Ö15 '*Şiddete meyilliydi arkadaşlarına oyuncak atıyordu vuruyordu.*' şeklinde belirtmişlerdir.

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin yine büyük bir bölümü (f=8) tek ebeveynli aileye sahip çocukların davranışlarını agresif ve hırçın olarak tanımlamışlardır. Ö10 '*Boşanma süreçleri başladığında davranışlarında daha hırçın olmaya başladı.*' Ö16 '*Önceden ne kadar efendi bir çocuktu, anne baba yeni ayrıldı boşanma aşamasında şu an çok hırçın ve agresif bir çocuğa dönüştü.*' Öğretmenlerden bir bölümü (f=7) sınıfındaki PASÇ hakkında oldukça içine kapanık, sessiz ve yalnız oynamayı tercih ettiğini belirttiler. Ö13 '*Benimle çok fazla konuşmazdı arkadaşlarıyla çok fazla konuşmazdı, genellikle içine kapalı bir çocuktu.*' Ö6 '*Çok çok konuşmuyor, çok sessiz duruyor, arkadaşlarla çok çok muhabbete girmiyor, bir tane arkadaşı var ve onunla zaman geçiyor onun dışında çok arkadaşlarla diyaloga geçmiyor.*' şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin diğer bir bölümü (f=6) PASÇ'larda dikkat dağınıklığı olduğunu, odaklanamadıklarını ve bu çocukların sınıf içi etkinliklerde sürekli dalgın olduğunu gözlemediklerini belirtmişlerdir. Ö14 '*Boşanma aşamasından sonra dikkat toplamada zorlandı.*' Ö17 '*Sürekli hayaller aleminde yakalıyordum dalıp gidiyordu, söylediklerime odaklanamıyordum dikkati oldukça dağınıktı.*' şeklinde belirtmişlerdir.

Öğretmenlerden bazıları (f=5) bu çocuklarda yalan söyleme davranışı gözlemlediklerini belirtmiştir. *'Babasıyla kalan öğrencim annelerle ilgili bir etkinlik yapacaktık benim annem hastanede yatıyor ameliyat oldu dedi bana. 1-2 gün sonra annenin yanına gittin mi dedim bu kez, anneannem hasta annem onun yanına gitti dedi. Sonra öğrendim ki annesi ameliyat olmamış, anneannesi hasta değilmiş.'* Ö7 *'Yalan söyleme davranışı gözlemedim.'* şeklinde belirtmişlerdir. Bazı öğretmenlerden (f=5) sınıftaki bu çocuklarla ilgili otorite tanımama ve sınıf kurallarına uymama konusunda ciddi başkaldırı gözlemlediklerini belirtenler olmuştur. Ö8 *'Kesinlikle kural tanımaz, her şey onun kuralına göre olacak, eğer kural diye bir şey varsa şöyle söylemleri vardı ben kuralı olmayan bir öğretmen olacağım seni yok edeceğim, ki yarın okula kibrit getireceğim, okulu hepimizi yakacağım diyordu.'* Ö6 *'Daha çok kural tanımamazlık vardı, bir kural koyduğumuz zaman diğer çocuklarım, kuraldan etkileniyorlar ama bu çocuğa bir kural koyduğunuz zaman gülüyor, sadece gülüyor ve umursamıyor.'* şeklinde açıklamışlardır. Öğretmenlerden bir bölümü (f=5) bu çocuklarda ani duygu değişiklikleri olduğunu, duygusal bir dengesizlik hali yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ö5 *'Nerde ne yapacağı belli olmuyor, duygusal bir dengesizlik hali var.'* Ö15 *'Sınıfta durup dururken bağırıyordu hiçbir sebep yokken.'* Ö12 *'Çok çabuk ağlama gözlemedim. Öğretmenim ben bunu yapamam deyip hemen ağlamaya başlıyor.'* şeklinde belirtmişlerdir.

Ailelerin parçalanması sürecinde çocuklarda çekingenlik davranışı gözlemleyen öğretmenler (f=5) olmuştur. Ö3 *'Diğer insanlarla konuşurken, kendi yaşından birisiyle konuşurken bile kendini geri çekiyordu.'* Ö16 *'Hemen her şeye cevap veren aktif bir çocuktuk, kendini her şeyden çekti.'* şeklinde belirtmişlerdir. Bu çocuklarda kendine zarar vermeye varan öfke nöbetleri gözlemlediklerini söyleyen öğretmenlerden (f=4) Ö14 *'Çocukta hırçınlık ağlama nöbetleri, öfke nöbetleri, yüksek.'* Ö15 *'Kendini yerlere atıyordu, duvarlara vuruyordu kafasını.'* şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları (f=4) özellikle ailedeki parçalanmanın yeni olduğu zamanlarda çocuklarda bu durumun kabul edilmediğini, kabullenme konusunda sıkıntılar yaşandığını belirtmişlerdir. Ö13 *'Anne, onunla kesinlikle ilgilenmiyor ama çocuk her seferinde annem şunu yaptı, annem bunu yaptı, geldi gitti beni aldı diyor. Annesinin olmayışını kabul etmek istemiyor.'* Ö2 *'Babası vefat eden çocuk babasıyla ilgili hep geleceğim gibi bahsediyor. Hala varmış gibi bahsediyor. Babasını kaybedeli 2 yıl oldu ve bu durumu kabul etmiyor. Uzun bir yolculuğa gitmiş geri döneceğim gibi düşünüyor. Mezarına götürülmüş, pedagoğlardan yardım alınmış bu konuda ama yine de kabullenmiyor bu durumu. Annesine diyormuş babam gelsin bizi tatile götürsün, pikniğe gidelim.'* Sınıfındaki tek ebeveynli aileye sahip çocuklarda yemek yeme problemi gözlemlediklerini söyleyen öğretmenler (f=4) olmuştur. Ö8 *'Yemek yemeyle ilgili problemleri vardı. Kahvaltı yapmama makinası icat edeceğim diyordu.'* Ö9 *'Yemek yemeyi reddediyor çok zayıftı, hala zayıf bu yüzden hastanede yattığı zamanlar olmuş.'* şeklinde açıklamışlardır. Bu çocuklarda kekeleme davranışı gözlemleyen öğretmenler (f=4) olmuştur. Ö3 *'Evde o gün korktuğu olumsuz bir olay yaşanmışsa kekeleme davranışları oluyordu.'* Ö16 *'Kekeleme davranışı gözlemedim.'* şeklinde belirtmişlerdir.

Şiddetli geçimsizliğin yaşandığı ve parçalanma sürecindeki ailelerin çocuklarında alt ıslatma davranışı gözlemleyen öğretmenler (f=3) olmuştur. Ö10 *'Geçen sene boşanma sürecinde altına yapmaya başlamıştı, bez bağlıyorlardı.'* Ö16 *'Ailesi boşanma sürecinde olan çocuk arada altına kaçırıyordu.'* şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden çok azı (f=2) çocuklarda özgüven eksikliği ve aşırı ilgi bekleme davranışı gözlemlediklerini belirtmiştir. Ö12 *'Özgüven problemi var'* Ö7 *'Mesela annesi olmayan öğrencim arkadaşlarının anneleri geldiği zaman gidip onlara sarılmalar, bana karşı aşırı bir ilgi böyle yaparak kendisiyle ilgilenilmesini istiyordu.'* Şeklinde belirtmiştir. Öğretmenlerden nadiren (f=1) bu çocuklarda tırnak yeme, dağınık olma, küfür etme ve aşırı titizlik gözlemlediklerini belirtenler olmuştur. Ö8 *'Eğer bir arkadaşına kızdıysa argo kelimeler kullanırdı.'* Ö14 *'Stresle tırnak yeme başladı.'* Ö16 *'Masaya dokunsa hemen, ellerimi yıkayıp geleyim diyordu.'* Ö4 *'Önceden daha derli toplu ve düzenliydi ama ayrılmadan sonra daha dağınık olmaya başladı.'* şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerin tümü yaşanan bu davranış problemlerinin ayrılmanın ya da ölüm olaylarından hemen sonra daha şiddetli şekilde görüldüğünü çocuk geride kalan aile bireyleri tarafından desteklenirse bu problemlerde azalmalar gözlemlediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4

Öğretmenlerin Tek ebeveynli Aileye Sahip Çocuklara Yönelik Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Tema	f	Öğretmenler
Özel İlgi	18	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20
Çocukla Birebir Konuşma	16	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö18, Ö20
Diğer Velilerle İş Birliği	10	Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18
Ali Ziyareti	6	Ö2, Ö3, Ö4, Ö9, Ö10, Ö17
Görmezden Gelme	4	Ö1, Ö5, Ö7, Ö14
Sorumluluk verme	4	Ö2, Ö7, Ö16, Ö20
Oyun Oynama	3	Ö1, Ö17, Ö18
Hediye Verme	3	Ö7, Ö8, Ö14
Anne-Baba Kavramı Üzerinde Durmama	2	Ö1, Ö20
Empati Kurma	2	Ö18, Ö19
Aile Eğitimleri	1	Ö6
Özür Dileme	1	Ö5

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin sınıfındaki tek ebeveynli aileye sahip çocuklara yönelik uygulamalarına ilişkin verilen cevaplar 12 tema altında toplanmıştır. Öğretmenlerin tamamına yakını (f=18) sınıfındaki tek ebeveynli aileye sahip çocuklara özel ilgi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Ö3 '*Diğerlerinden daha fazla sevgiye, ilgiye ihtiyaç duyduğu için diğer öğrencilere hissettirmeden özel ilgilenmeye çalıştım.*' Ö20 '*Serbest etkinlik zamanlarında onunla özel olarak ilgileniyordum*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu (f=16) sınıfındaki bu çocukların ailevi sorunları ve davranış problemleriyle ilgili birebir konuştuklarını söylemiştir. Ö5 '*Çocukla göz göze gelerek ve onunla aynı hızda konuşmaya çalışıyorum.*' Ö12 '*Yaşadığımız problemle ilgili yanına gidip sarılıyorum ve konuşuyoruz.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerin yarısı bu çocuklara ilişkin uygulamalarında sınıftaki diğer çocukların velileriyle iş birliği yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ö3 '*Her sene veli toplantısı yapıyoruz, çocukların özel durumları hakkında bilgi veriyoruz ve bu konuda yardımcı olmalarını istiyoruz.*' Ö14 '*Boşanma yaşayan iki öğrencimin anneleri maddi açıdan sıkıntıdaydı diğer velilerle iş birliği yaptık, maddi yönden destek olmak için onları teşvik ettim.*' Öğretmenlerin bir bölümü (f=6) sınıfındaki bu çocukların durumu hakkında daha derinlemesine bilgi edinebilmek aileyi bilinçlendirmek ve iş birliği yapmak için aile ziyaretleri yaptıklarını belirtmişlerdir. Ö2 '*Aileyi tanımak ve çocuktaki problemleri gidermek için öncelikle veli ziyaretinde bulundum.*' Ö10 '*Aile ziyareti yaptığımda bana çok garip gelen şeylerle karşılaştım.*' şeklinde ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları (f=4) bu çocuklardaki özel durumu ya da gözlemledikleri davranış problemlerini görmezden geldiklerini belirtmişlerdir. Ö1 '*Görmezden geldiğim zamanlar oldu ama etkili olmadı.*' Ö5 '*Bazen görmezden geliyorum.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bir kısmı (f=4) çocuklarda gözlemledikleri davranış problemleri çocuklara sorumluluk vererek gidermeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ö7 '*Sınıf içerisinde küçük sorumluluklar veriyordum.*' Ö20 '*Arkadaşlarıyla uyum sağlaması için sorumluluklar veriyordum.*' şeklinde belirtmişleridir.

Bazı öğretmenler (f=3) çocuğa oyunla ulaşmaya çalıştıklarını söylemiştir. Ö18 '*Bir sıkıntısı olduğunda hadi gel oyun oynayalım diyordum ve oyunda sorular sorarak konuşurmaya çalışıyordum.*' Ö17 '*Konuşarak ona ulaşamadım ama oyunla üzerindeki kırgınlığı atmaya çalıştım.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bir kısmı (f=3) karşılaştıkları problemlerde çocuklara çeşitli hediyeler verdiklerini ifade etmişlerdir. Ö14 '*Diğer çocuklardan ayrı olarak hediye sözü verdim ve aldım*' Ö8 '*Deniz kabuklarına ilgi sarmıştı, deniz kabuklarından bir kutu aldım, çok mutlu oldu.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden çok az bir kısmı (f=2) çocukların özel durumları üzerinde durmadıklarını, o çocukların aile durumlarına özel olarak atıfta bulunmadıklarını belirtmişlerdir. Ö1 '*Annesi olmadığı için anne kavramının üzerinde hiç durmuyorum.*' Ö20 '*Konum neyse standart bir şekilde işliyordum. Özel olarak bu konu üzerinde durursam çocukta çok üzülür, problem yaşar diye düşünüyordum.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden çok azı (f=2) çocuklara yaklaşırken onların durumunu daha iyi anlayabilmek için empati kurmaya çalıştığını belirtmiştir. Ö18 '*En büyük kaynağım empati, çocuk acaba neden bu davranışı sergiliyor, okula gelmeden önce ne yaşadı acaba bu neyin tepkisidir diye düşünüyorum.*' Öğretmenler nadiren (f=1) aileleri bilinçlendirmek için aile eğitimleri düzenlediklerini, çocuk uygunsuz bir davranışta bulunduğu anda davranışından dolayı özür dilediğini belirtmiştir. Ö6 '*Aile Eğitimleri yapıyoruz fakat yeterli katılım olmuyor*' Ö5 '*Hatalı bir davranış karşısında mutlaka arkadaşından özür dilediyorum.*' şeklinde belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin tümü sınıflarında tek ebeveynli aileye sahip çocuk

varsa ilk iş olarak ailesiyle iletişime geçtiklerini ve dönem içerisinde sürekli iletişim halinde olmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 5
Öğretmenlerin Tek ebeveynli Aileden Gelen Çocuklara Yönelik Uygulamalarında Kullandıkları Bilgi Kaynaklarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tema	f	Öğretmenler
Kitap, Dergi, Makale	8	Ö5, Ö8, Ö13, Ö14, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20
Tanıdık Uzman Bir Arkadaş	7	Ö1, Ö8, Ö10, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20
Mesleki Tecrübe	6	Ö6, Ö12, Ö13, Ö14, Ö17, Ö18
Meslektaş	5	Ö5, Ö10, Ö13, Ö15, Ö17
Öğrencinin Ailesi	5	Ö2, Ö8, Ö13, Ö17, Ö19
Okul Rehberlik Servisi	4	Ö2, Ö3, Ö9, Ö10
İnternet	4	Ö9, Ö18, Ö19, Ö20
Üniversite Eğitimindeki Bilgiler	2	Ö7, Ö15
Annelik tecrübesi ve içgüdüğü	2	Ö12, Ö14
Rehberlik Araştırma Merkezi	1	Ö19
Stajyer	1	Ö17
Eğitim, Seminer, Kurs, Bilgilendirme Toplantısı	1	Ö3

Tablo 5 incelendiğinde öğretmenlerin tek ebeveynli aileden gelen çocuklara yönelik uygulamalarını geliştirirken başvurdukları bilgi kaynaklarına ilişkin görüşleri 12 tema içerisinde toplanmıştır. Öğretmenlerin çoğu (f=8) uygulamalarını geliştirirken daha çok kitap, dergi, makale ve çeşitli bilimsel yayınlardan faydalandıklarını belirtmişlerdir. Ö18 '*Yayın organlarındaki bütün bu uzmanların, çocuklarla ilgili görüşlerini takip ediyordum, Doğan Cüceloğlu ve Üstün Dökmen, kitaplarını okuyorum.*' Ö5 '*Elimizde olan kitaplardan okumaya çalışıyorum.*' şeklinde ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bir bölümü (f=7) okullarında okul rehberlik servisi olmadığı için ya da rehberlik araştırma merkezlerinden gerekli desteği alamayacaklarını düşündükleri için daha çok tanıdık uzman bir arkadaşlarından destek aldıklarını belirtmişlerdir. Ö8 '*Okul rehberlik servisimiz yok yakın bir rehber öğretmen arkadaşım var onunla sık sık gözlemlerimi paylaşıyorum onun görüşlerine çok değer veriyorum ondan destek alıyorum.*' Ö16 '*Rehberlik araştırma merkezine yönlendirsem ailenin bir ön yargısı var benim çocuğuma ne oldu da oraya gönderiliyor diyecek o yüzden bir psikolog arkadaşım var ondan yardım aldım. Okulda bir rehberlik servisimizde yoktu.*' Ö15 '*Ev arkadaşım rehber öğretmendi ondan yardım aldım, rehberlik araştırma merkezine yönlendirdim bir sürü engel çıkardılar, önce 7 yaşına gelsin ondan önce bir şey yapılmaz dediler. Okul öncesi çağındaki çocukları pek umursamıyorlar. İyi ki arkadaşımдан yardım almışım, çocuğun üstün yetenekli olduğu anlaşıldı.*' şeklinde belirtmişlerdir.

Öğretmenlerden bazıları (f=6) bu çocuklara yönelik uygulamalarını geliştirirken daha çok mesleki tecrübelerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Ö6 '*Kendi deneyimlerimden yola çıktım.*' Ö18 '*Özellikle yılların getirdiği bir tecrübe var.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden (f=5) meslektaşlarının tecrübelerinden faydalandıklarını, onlara danıştıklarını söyleyenlerde olmuştur. Ö5 '*Öğretmen arkadaşlara sizin yaşadığınız böyle bir tecrübe var mı siz ne yapıyorsunuz, nasıl bir yöntem izliyorsunuz diye soruyorum,*' Ö10 '*Daha çok diğer meslektaşlarımla konuştum, bu konuyla ilgili siz problem yaşadınız mı diye fikir alışverişinde bulundum.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden (f=5) uygulamalarını geliştirirken ilk olarak öğrencinin ailesiyle iletişime geçtiklerini ve çocukla ilgili uygulamalarına temel oluşturabilecek bilgileri aileden edindiklerini belirtmişlerdir. Ö2 '*Aile ile iletişimimizi bu konuda sağlıklı olduğunu düşünüyorum. Benim bu konudaki kaynağım aile oldu.*' Ö8 '*Benim için anne-baba birincil kaynak.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bir kısmı (f=4) uygulamalarını geliştirirken okul rehberlik servisiyle çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ö2 '*Benim tereddütlerim vardı hem sosyal duygusal hem de bilişsel anlamda kaygılarım olduğu için okul rehberlik servisiyle çalıştık.*' Ö9 '*Rehberlik servisi varken, yararlandığım zamanlar oldu çözemediğim durumlarda danıştım.*' şeklinde belirtmişlerdir.

Bilgi kaynağı olarak interneti kullanan öğretmenlerden (f=4) Ö18 '*İnternette televizyonda kaçırdığım eğitim programlarının tekrarlarını izlerim, araştırırım.*' Ö9 '*İnternette araştırdığım durumlar oldu.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden çok azı (f=2) üniversite eğitimindeki bilgileri kullandıklarını belirtmiştir. Ö15 '*Bilgi kaynağı olarak daha önceden üniversite gördüğümüz dersler geçerli.*' Ö7 '*Bu çocuklara nasıl davranılması konusunda profesyonel değilim ama üniversitede sınıf yönetimi aldık, özel çocuklarla ilgili gerekli olan eğitimin*

ne kadarını aldık bilemiyorum ama ben elimden geleni yaptığımı düşünüyorum.' şeklinde belirtmişlerdir. Yine öğretmenlerden çok azı (f=2) annelik tecrübesi ve içgüdüyle hareket ettiğini belirtmiştir. Ö14 '*Kendimden başka kaynağa danışmadım. Biraz annelik içgüdüyle hareket ettim.*' Ö12 '*Annelik tecrübelerim ve vicdanımla hareket ettim.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenler nadiren (f=1) bu konuda rehberlik araştırma merkezlerine başvurduklarını, sınıflarındaki stajyerlerden yardım aldıklarını ve bu konuda eğitim, seminer çalışmalarına katıldıklarını belirtmişlerdir. Ö19 '*Çocuğun davranışlarında farklılık olduğunu hissettim ve Rehberlik Araştırma Merkezine yönlendirdim.*' Ö17: '*Stajyerlerimden çok faydalandım.*' Ö3 '*Görev yaptığım okulda düzenli olarak böyle çocuklara nasıl yaklaşılmasıyla ilgili eğitimler veriliyordu. Onlara katıldım.*' şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 6

Öğretmenlerin Kendi Yetiştikleri Aile Durumuna Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tema	f	Öğretmenler
Tam Aileye Sahiptim	19	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö20
Tek ebeveynli Aileye Sahiptim	1	Ö19

Tablo 6 incelendiğinde görüşülen öğretmenlerin çoğunluğu (f=19) yetiştikleri aile durumunun tam aile olduğunu belirtmişlerdir. Sadece bir öğretmen tek ebeveynli ailede yetiştiğini ifade etmiştir. Bu durumun ailelerle olan iletişimini etkilediğini, onlara daha çok yardımcı olmak istediğini ve kendi yaşantısından örnekler verdiğini anlatmıştır. Ö19 '*Babam sürekli başka yerlerde çalışıyordu. Ben görmeden büyüdüm olduğunda da çok mutlu değildik şimdi de ayrılır. Bu durum beni kamçıladi, belki şu duruma gelemeyecektim. Çevremde öğretmen olan eğitim alan kimse yok belki öğretmen olamayacaktım beni hırslandırdı. Bu durum ailelerle olan iletişimi değiştiriyor ve aile durumlarıyla ilgili sıkıntılarda onları teselli ediyorum, bir çocuk mutsuz bir ailede yetişmektense mutlu iki ayrı insanın yetiştirmesi daha iyi ve olumlu olduğunu ifade ediyorum kendimden örnek veriyorum. Büyürken, çok mutsuzluklarla yaşadım keşke bunları hiç görmeseydim yaşamasaydı ki ayrı yerlerde olsalardı ayrı ayrı görüşseydim keşke öyle olsaydı diyorum. Mutsuzlukları görmek insanda daha olumsuz etkiler ve tahribatlar yaratıyor.*' şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 7

Sınıftaki Diğer Çocukların Tek ebeveynli Aileye Sahip Çocuklara Nasıl Davrandıklarına Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tema	f	Öğretmenler
Problem yaşanmıyor	11	Ö2, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö19
Daha duyarlı olma	3	Ö4, Ö14, Ö18
Dışlama	2	Ö3, Ö20
Arkadaşından şikâyetçi olma	2	Ö1, Ö6
Karşı tepkide bulunma	1	Ö10
Çatışma yaşıyorlar	1	Ö1

Tablo 7 incelendiğinde öğretmenlerin sınıftaki diğer çocukların tek ebeveynli aileye sahip çocuklara nasıl davrandıklarına ilişkin öğretmen görüşleri 6 ana tema etrafında toplanmıştır. Bu öğretmenlerden çoğu (f=11) sınıftaki diğer çocuklarla tek ebeveynli aileye sahip çocuklar arasında herhangi bir problem yaşanmadığını ifade etmişlerdir. Ö15 '*Çocuklarda herhangi bir ayırım olmuyor ben gözlemlemedim.*' Ö19 '*Arkadaşları onun özel durumunun farkında değillerdi problem yoktu.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerin yarısından fazlası herhangi bir problem gözlemlemese de sınıftaki diğer çocukların tek ebeveynli aileye sahip çocuklarla farklı problemler yaşadığını gözlemleyen öğretmenler olmuştur. Bu öğretmenlerden bazıları (f=3) sınıftaki diğer çocukların onun özel durumunu bildikleri için bu çocuklara karşı daha duyarlı davrandıklarını söylemişlerdir. Ö18 '*Daha hassas kavrayıcı ve sevgi dolu davranıyorlardı.*'

Öğretmenlerden bazıları (f=2) sınıftaki diğer çocukların bu çocukları dışladıklarını gözlemlediğini söylemiştir. Ö3 '*Evde ilgilenen olmadığı için çocuk gecedan uykuda üzerine tuvaletini yapmış oluyordu ve öylece okula geliyordu, ben fark edersem kıyafetlerini değiştiriyorduk ama benden önce çocuklar fark ederse kötü koktuğu için onunla oynamak istemez ve dışlardı.*' Ö20 '*Hırçınlığını kontrol edemediği zamanlarda diğer arkadaşları onu istemiyorlardı.*' şeklinde ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları (f=2) diğer çocukların bu çocuklara ilişkin sürekli şikâyetçi olduklarını belirtmişlerdir. Ö1 '*Sürekli tartışmaları için gelip bana şikâyet ediyorlar.*' Şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerden biri tek ebeveynli aileye sahip çocuğun davranışlarına göre ne

yaparsa aynı şekilde diğer çocukların da karşılık verdiğini belirtmiştir. Ö10 'Arkadaşlarının, hırçın bir davranışı olursa tepki olarak gösteriyorlar diyelim ki vurdu ya da bir kötü söz söyledi, aynı şekilde karşılık veriyorlar.' şeklinde belirtmiştir. Ayrıca öğretmenlerden biri bu çocuklar arasında çatışmalar yaşandığını söylemiştir. Ö1 'PASÇ diğer arkadaşlarına iyi davranmadığı için çatıştıkları oluyor, sürekli tartıştıkları oluyor.' şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 8

Tek ebeveynli Aileye Sahip Çocuklara Yönelik Uygulamalarının Yeterliliğiyle İlgili Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tema	f	Öğretmenler
Kısmen yeterli olduğumu düşünüyorum	9	Ö5, Ö7, Ö8, Ö13, Ö15, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20
Yeterli Olduğumu Düşünüyorum	7	Ö3, Ö4, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö16
Yetersiz Olduğumu Düşünüyorum	4	Ö1, Ö2, Ö6, Ö14

Tablo 8 incelendiğinde öğretmenlerin tek ebeveynli aileye sahip çocuklara yönelik uygulamalarına ilişkin yeterlilikleri 3 ana tema altında toplanmıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu (f=9) bu konuda kendilerini kısmen yeterli gördüklerini ifade etmişlerdir. Ö8 'Kısmen yeterli olduğumu düşünüyorum, daha fazlası olabilir olmalı ama okulun şartları, sınıf mevcudu ve başka problemler öğrencilerin olması bunları etkiliyor. O yüzden yetemiyorum yetişemiyorum.' Ö13 'Ne öyle ne böyle idare edecek kadar yeterli olduğumu düşünüyorum.' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bir bölümü (f=7) ellerinden geleni yapmış olmanın bu konuda yeterli hissettirdiklerini ifade etmişlerdir. Ö9 'Çözemeyeceğim bir problem olmadı o yüzden yeterli olduğumu düşünüyorum.' Ö4 'Evet yeterli olduğumu düşünüyorum, elimden geleni yaptım.' şeklinde ifade etmişlerdir. Dolayısıyla öğretmenlerin büyük bir bölümü (f=16) bazıları kısmen de olsa kendilerini yeterli görmektedir. Öğretmenlerden (f=4) kendilerini yetersiz görenlerde olmuştur. Ö14 'Yeterli olduğumu düşünmüyorum.' şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 9

Öğretmenlerin Tek ebeveynli Aileye Sahip Çocukların Akademik Başarı Düzeylerine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tema	f	Öğretmenler
Akademik Başarı Durumu İyi	13	Ö1, Ö2 ₁ , Ö3, Ö4, Ö7 ₁ , Ö8, Ö11, Ö14 ₂ , Ö15, Ö16, Ö19 ₁ , Ö19 ₂ , Ö20
Akademik Başarı Durumu Yetersiz	7	Ö9, Ö12 ₂ , Ö14 ₁ , Ö14 ₃ , Ö15, Ö16, Ö19
Akademik Başarı Durumu Orta Düzeyde	5	Ö7 ₂ , Ö2 ₂ , Ö10, Ö12 ₁ , Ö13

Tablo 9 incelendiğinde öğretmenlerin tek ebeveynli aileye sahip çocukların akademik başarı düzeylerine ilişkin görüşleri 3 ana tema etrafında toplanmıştır. Öğretmenlerin büyük bir bölümü (f=13) bu çocukların akademik başarı düzeylerinin iyi/yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Ö8 'Akademik başarısı çok yüksek bir öğrenci, Çok zeki olduğunu düşünüyorum ancak ilgisini çekebilme gerekiyor.' Ö11 'Akademik başarısı iyi tüm etkinliklere katılır, gözlemler, kendi isteğiyle etkinlikleri başlatır sürdürür.' şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerden bazıları (f=7) bu çocukların akademik durumlarının yetersiz olduğunu belirtmiştir. Ö9 'Bilişsel açıdan, eksik kaldı, ilgi düzeyi düşük galiba sadece bu açıdan mı yoksa farklı duygusal problemlerden mi onu bilmiyorum ama bu yıl bayağı, diğer arkadaşlarına göre yetersizdi.' Ö15 'Akranlarına göre akademik başarısı düşüktü.' Şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerden bazıları (f=3) bu çocukların akademik başarı düzeylerinin orta düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Ö13 'Akademik başarısı orta düzeydeydi.' Ö12 'Akademik başarısı için ortalama diyebilirim.' şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 10

Tek ebeveynli Aileye Sahip Çocukların Sınıf İçi Etkinliklere Katılım Düzeylerine Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tema	f	Öğretmenler
Etkinliklere Katılıyor	10	Ö1, Ö2 ₁ , Ö5, Ö7, Ö11, Ö12, Ö13, Ö16, Ö18, Ö19 ₁
Etkinliklere Kısmen Katılıyor	5	Ö2 ₂ , Ö6, Ö8, Ö10, Ö19 ₂
Etkinliklere Katılmıyor	3	Ö9, Ö14, Ö15

Tablo 10 incelendiğinde tek ebeveynli aileye sahip çocukların sınıf içi etkinliklere katılım düzeylerine yönelik öğretmen görüşleri 3 ana tema altında toplanmıştır. Bu öğrencilerin sınıf için etkinliklere katıldıklarını

söyleyen öğretmenler çoğunluktadır (f=10). Ö1 '*Etkinliklere katılım sağlıyor.*' Ö7 '*Genelde etkinliklere katılıyordu.*' şeklinde cevaplamışlardır. Öğretmenlerden bir bölümü (f=5) bu çocukların sınıf içi etkinliklere kısmen katıldıklarını belirtmişlerdir. Ö19 '*Bazı etkinliklere katılıp bazılarında katılmak istemiyordum daha çok sosyal etkinliklere katılım konusunda sıkıntılıydı.*' Ö8 '*Bazen evden mutlu geliyordu bazen çok mutsuz geliyordu o elektriği tutturmak gerekiyordu istiyorsa yapıyordu, istemiyorsa da ben onu zorlamıyordum.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden az bir (f=3) kısmı bu çocukların etkinliklere katılmak istemediklerini belirtmişlerdir. Ö15 '*Hiçbir etkinliğe katılmak istemiyordum, bir şekilde katmaya çalışıyordum, ters tepiyordu yaşı 5 buçuktu. Sayı sayamıyor rakamları yazamıyor hiçbir şey yapamıyordu Bir hastalığı var mı diye bakıyordum oda yoktu ama ailenin durumu, onu çok etkilemişti.*' Ö9 '*Mesela makas etkinliklerinde ben yapamıyorum deyip bırakıyordu. Mesela oyun etkinliklerinde bırakıp gidiyordu.*' şeklinde ifade etmişlerdir.

Tablo 11

Tek ebeveynli Aileye Sahip Çocukların Eksik olan Ebeveyn Yerine Kimi Model Aldıklarına Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tema	f	Öğretmenler
Dede	10	Ö2, Ö5, Ö6, Ö9, Ö10, Ö11, Ö16, Ö16, Ö17, Ö20
Babaanne	4	Ö1, Ö4, Ö7, Ö20
Büyük Kardeş	3	Ö7, Ö12, Ö15
Hala	2	Ö3, Ö4
Öğretmen	2	Ö7, Ö14
Dayı	2	Ö9, Ö18
Amca	1	Ö2
Televizyondaki Karakterler	1	Ö2
Mahalle Sütçüsü	1	Ö14
Anneanne	1	Ö18
Kuzen	1	Ö20

Tablo 11 incelendiğinde öğretmenlerin tek ebeveynli aileye sahip çocukların eksik olan ebeveyn yerine kimleri model aldığına ilişkin görüşleri 11 temada toplanmıştır. Tablo 2 incelendiğinde çocukların daha çok (f=26) babadan uzak yaşadıkları görülmektedir. Dolayısıyla bu tabloda da model olarak baba yerine geçebilecek dede, amca, dayı kuzen gibi erkeklerin daha çok eksik ebeveynin boşluğunu dolduran modeller olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin yarısı (f=10) bu çocukların model olarak dedeyi gördüklerini belirtmişlerdir. Ö9 '*Baba yerine dede var evde onu model alıyor.*' Ö10 '*Model olabileceği, dedesi var, dedesinin dükkânı var oraya gidiyorlar, okuldan sonra hafta sonları genelde onunla beraber vakit geçiriyor...*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bir bölümü (f=4) çocukların babaanneyi model aldığını söylemiştir. Ö1 '*Daha çok babaannesini model alıyor, onunla vakit geçiriyor.*' Ö20 '*Anne yerine babaanneyi model alıyor.*' şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerden (f=3) bu çocukların büyük kardeşlerini model aldıklarını söyleyenlerde olmuştur. Ö15 '*Ablası vardı sürekli ilgilenen onu model alıyor olabilir.*' Ö12 '*Liseye giden abisi vardı onu model alıyor olabilir.*

Öğretmenlerden (f=2) bu çocukların halasını model alabileceğini söyleyenler de olmuştur. Ö3 '*Hala vardı o ilgileniyordu onu örnek alamaya çalışıyordu.*' Ö4 '*Anne yerine model alabileceği bir hala vardı.*' şeklinde ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları (f=2) bu çocukların öğretmenini model alabileceğini söyleyenler olmuştur. Ö7 '*Beni de model alıyor olabilir.*' Ö14 '*İki kız öğrencim ikisi de beni model alıyor olabilir ikisi de öğretmen olmak istediğini söylüyor.*' şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerden (f=2) çocukların dayılarını model alabileceğini söyleyenlerde olmuştur. '*Baba yerine dayı var ona çok düşkün.*' şeklinde cevap vermiştir. Bu modellerin dışında öğretmenlerden nadiren (f=1) bu çocukların anneanne, kuzen, amca, televizyondaki karakterler ve mahalle sütçüsünü model aldıklarını söyleyenler olmuştur. Ö2 '*Televizyonda gördüklerini örnek alıyor mesela kalem tutması bile yanlış ben ona doğrusunu gösteriyorum ama o televizyonda nasıl gördüyse öyle yapmayı tercih ediyor.*' Ö14 '*Çok ilginç süt getiren sütçüyü model alıyor ve hatta köy sütçüsü olmak istiyor sürekli onu anlatıyor, sordum dedim kim dedim, köy sütçüsü dediler onu model aldığını düşünüyorum çok hayran çok hoşuna gidiyor. Başka bir meslek sahibi olmak istemiyorum diyor ben köye traktörümle gideceğim, süt getireceğim, her gün anlatıyor. Çok seviyormuş sütçü sokağa girdiği zaman işi gücü bırakıp onu izliyorlarmış, tanışmışlar konuşmuşlar. Başka kimseden bahsetmiyor ama sütçü çok sempatik geliyor ona onu seviyor.*' şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin tümü çocuklarda görülen davranış problemlerinin azaltılması, parçalanma sürecini en az sorunla atlatabilmesi için eksik ebeveynin yerini doldurabilecek bir model olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Tablo 12

Öğretmenlerin Tek ebeveynli Aileden Gelen Çocuklara Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Tema	f	Öğretmenler
Geride Kalan Ebeveyn ve Çocuk Psikolojik Olarak Desteklenmeli	11	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö10, Ö14, Ö16, Ö17
Aile-Okul-Öğretmen İş birliği İçerisinde Olmalı	9	Ö3, Ö4, Ö7, Ö8, Ö9, Ö14, Ö17, Ö18, Ö19
Okul Öncesi Öğretmenlerine Tek ebeveynli Aileye Sahip ve Davranış Problemi Olan Çocuklarla İlgili Eğitim Verilmeli	6	Ö1, Ö3, Ö6, Ö10, Ö16, Ö18
Aşırı Geçimsizlik ve Şiddetin Olduğu Ailelerde Olumlu Aile Atmosferini Tekrar Oluşturmak Mümkün Değilse Boşanma Çözüm Olarak Görülmeli	6	Ö7, Ö8, Ö14, Ö15, Ö17, Ö19
Anaokullarına Rehber Öğretmen Kadroları Tekrar Verilmeli	5	Ö6, Ö7, Ö8, Ö13, Ö19
Aile Eğitimleri Erken Çocukluk Döneminde Ailelere Ulaştırılabilir	5	Ö2, Ö8, Ö18, Ö19, Ö20
Bu Ailelere Aile Ziyaretleri Daha Sık Yapılmalıdır	4	Ö2, Ö3, Ö17, Ö20
Anne Baba Ayrıysa Çalışma Saatleri Çocuklarıyla Daha Fazla İlgilenebilecekleri Şekilde Düzenlenmeli	3	Ö2, Ö3, Ö12
Doğum Günü, Anneler Günü gibi Özel Günler Yılda Sadece Bir Kez Tüm Ebeveynlerin Katılacağı Şekilde Planlanmalı	3	Ö3, Ö7, Ö8
Tek ebeveynli Ailelerde Geride Kalan Ebeveyn Maddi Olarak Desteklenmeli	3	Ö2, Ö3, Ö17
Ailelerin Parçalanması Sonucu Oluşabilecek Travmatik Etkilerin Azaltılması İçin Aileler Sosyal Etkinliklere Yönlendirilmeli	2	Ö2, Ö3
Parçalanma Eşiğine Gelmiş Aileler İçin Boşanma Okulları	2	Ö14, Ö17
Mobil Rehberlik Servisleri Kurulmalı	2	Ö1, Ö2
Tek Ebeveynli Ailelerde Çocuğun Anne Yoksa Kadın, Baba Yoksa Erkek Bir Öğretmenle Eğitim Alması Sağlanmalı	2	Ö6, Ö15
Tek ebeveynli Aileye Sahip Çocukların Bulunduğu Sınıflarda Yardımcı Personel Bulunmalı	2	Ö15, Ö19,
Sınıflardaki Tek ebeveynli Aileye Sahip Çocukların Sayısı Diğer Şubelerle Orantılı Dağıtılmalı	1	Ö14

Tablo 12 incelendiğine öğretmenlerin tek ebeveynli aileden gelen çocuklara yönelik çözüm önerileri 17 ana tema altında toplanmıştır. Öğretmenlerin çoğu (f=11) aile parçalandıktan sonra geride kalan ebeveyn ve çocuğun psikolojik olarak desteklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Geride kalan ebeveyn psikolojik olarak ne kadar sağlam olursa, çocukla ne kadar çok ilgilenme fırsatı bulursa bu sıkıntılı süreçte çocuğun daha az etkilendiğini, süreçle birlikte ortaya çıkan davranış problemlerinde düzelmeler gözlemlendiğini belirtmişlerdir. Ö8 'Çocuklar için ne arkadaş ne öğretmen ne oyuncak, onları en çok destekleyecek anne babalardır anne, babaları da psikolojik olarak desteklemek onlara yapılabilecek en iyi şeydir.' Ö2 'Eşi olmayan kadınlara da psiko-sosyal anlamda destek verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Annelerin buna çok ihtiyacı var bence. Çünkü eşleri, ölüyor yalnız kalıyorlar, boşanıyor, yalnız kalıyorlar. Kesinlikle annenin destek alması lazım, ayrıldıysa da eşi öldüyse de. Önce annenin toparlanması lazım, anne çöktüyse ev çöküyor. Anne, toparlanmaya başlayınca, mesela benim velim toparlanmaya başladı, sınıfta gözlemlerim, çocukta toparlanmaya başladı.' şeklinde belirtmişlerdir. Yine öğretmenlerin çoğu (f=8) ailenin parçalanma süreci ve sonrasında okulla öğretmenle iş birliği içinde olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ö14 'Çocuğun tek aradığı şey güven, güvenli huzurlu bir aile ortamı dolayısıyla geride kalan aile bireyleri, öğretmenle iş birliği içinde huzuru temin edebilmeli. Kocaman bir dünyada büyük yetişkinlerle yaşıyor tek istediği huzur tek istettiği güven...' Ö4 'Bence bu çocuklar için anneye baba öğretmenle iş birliği yapması lazım mesela ben onu beklerdim, böyle böyle bir durum var bilginiz olsun denmesini çok isterdim ben de o şekilde davranırdım çocuğa, ben ailenin boşandığını tesadüfen öğrendim. Ebeveynin bu süreçte çocuğun etkilenmemesi için öğretmenle okulla iş birliği içerisinde olması gerekir.' şeklinde belirtmişlerdir.

Öğretmenlerden bazıları (f=6) tek ebeveynli aileye sahip çocuklarla ilgili öğretmenlere eğitim verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ö1 'Bu konuda özel bir eğitim almadık, uzman desteğine ihtiyaç duyuyorum.' Ö6 'Öğretmenlerin bu konuda desteklenmesi gerekiyor kesinlikle. Çok çok yeterli değiliz. Çokta çözüm üretilmediğini düşünüyorum, çocuklar üzerinde. Yetişemiyoruz...' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden

bazıları (f=6) aile içi geçimsizliğin ve şiddetin olduğu ailelerde çocukların bu durumdan olumsuz etkilendiklerini, davranış problemleriyle birlikte gelişim alanlarında gerilemeler gözlemlediklerini belirterek, böyle ailelerde olumlu aile atmosferini tekrar oluşturmak mümkün değilse boşanmanın çözüm olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ö7 '*Ailelerde boşanma, belki ilaç gibi gelecektir, evde şiddetli bir geçimsizlik varsa, boşanmak çok kötü bir şey değil o çocuklar için bir nimet olarak kabul edilebilir. Böyle durumlardaki ailelerdeki boşanma sonrası, çocukta normalleşme bile olabilir. Boşanmak, illa olumsuz bir durum getirmeyecek. Hatta bir öğrencimdi durum böyle gelişmiş, boşanma olduktan sonra çocukta birçok davranış değişmiş olumlu anlamda.*' Ö17 '*Böyle durumlarda bir birleşen bir ayrılan ailede yaşamak yerine tamamen ayrılıp, sadece çocuklar için ara ara birinin yardımı ile görüşen ailelerin çocuklarında daha iyi daha olumlu davranışlar gözlemleniyor daha iyi geliştiğini, daha sağlam adımlar attığını görebiliyorsunuz. Bence bu daha iyi, eğer yapamıyorlarsa tamamen ayrılınsunlar bu çocuğa daha sıkıntısız ve diğer duruma göre, daha sağlıklı bir yaşam fırsatı tanınlar.*' şeklinde belirtmişlerdir. Geçen yıllarda anaokullarına verilen rehber öğretmen kadroları bu yıl tekrar alındı, dolayısıyla şu an anaokullarının büyük bir bölümünde rehber öğretmen yok. Tabloda da görüldüğü gibi öğretmenlerden bazıları (f=5) rehber öğretmen kadrolarının anaokullarına tekrar verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ö7 '*Rehberlik servisleri, okullarda özellikle anaokullarında kesinlikle gerekli tekrar rehber öğretmenlerin verilmesi lazım bize bu konularda çok yardımcı oluyordu. Hem aile hem öğretmen hem çocuk için daha faydalıydı. Daha da önemlisi bence bir etkinlik yapıyorken ben çocukları çok fazla gözlemleyemiyorum, özel durumları olan çocukları rehber öğretmen dışarıdan bir gözle gözlemleyip gözlemlerini paylaşıyordu bunun çok faydasını gördüm.*' Ö19 '*Bu özel durumdaki çocukların sorumluluğu bir öğretmenin sorumluluğuna bırakılmamalı, farklı bir göz ile gözlem yapabilecek, öğretmenin de bu çocuğun sorumluluğunu alması gerekir. Her okulda bir rehber öğretmen ya da özel eğitim öğretmeni şart. Çocukların özel ihtiyacı var ben diğer çocuklarla ilgilenirken, onu kaçıyorum.*' şeklinde ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerden bir bölümü (f=5) ailelerin bilinçlendirme çalışmalarının mümkün olduğunca erken yaşlara çekilmesi gerektiğini, böylelikle özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara erken müdahale şansı tanınmasının önünün açılacağını belirtmişlerdir. Ö19 '*Aile eğitimleri, erken yaşlardan itibaren anne babalara ulaşmalı 2 yaşından itibaren belki de ulaşılabilir çünkü çocuklara erken müdahale şansı tanınabilmesi için ailelerin bu konuda bilinçlenip önceden adım atabilmeleri için bu durumu saklamamaları için onlara eğitimler verilmeli.*' Ö20 '*Aile eğitimlerini erken yaşlarda çocukla kim ilgileniyorsa onlar üzerinde uygulamak gerekiyor.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bir bölümü (f=4) bu süreçte çocukla ilgili daha sağlıklı bilgilerin edinilebilmesi geride kalan anne babaya manevi destek olunabilmesi için aile ziyaretlerinin daha sık yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ö2 '*Veli ziyaretleri daha sık aralıklarla düzenli şekilde yapılmalıdır.*' Ö17 '*Kesinlikle önce sorunun yaşandığı çevreye aileye bir girmek gerekiyor.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları (f=3) parçalanma sonrasında geride kalan ebeveynin çocukla daha çok ilgilenebilmesi için çalışıyorsa mesai saatlerinin esnetilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ö3 '*Geride kalan ebeveyn çalışıyorsa, mesai saatleri, o şekilde düzenlenmeli, biraz daha bu sıkıntılı süreçte çocuğuyla fazla vakit geçirmesi için kamuda çalışıyorsa mesai saatleri azaltılmalı, çocuğuyla bu süreçte daha çok vakit geçirmeli. Süt izni veriliyorsa annelere bebeğini beslemesi duygusal yakınlık kurması için, bu süreçte bir bebek kadar ilgiye muhtaç çocukların ebeveynlerine de bu yakınlık hissini kurabilecekleri fırsatlar tanınmalı.*' Ö2 '*Yani boşanmaya da vefat durumlarında geride kalan ebeveynlerden iş imkânı olanların da mesai saatlerinin esnetilmesi gerekiyor, geride kalan çocuğa vakit ayırabilmesi için bu süreçte sağlıklı bir şekilde o çocuğu kurtarabilmek için. Ne kadar öğretmen destek verse bir başka uzmanda destek verse, ailenin verdiği psikolojik desteği veremez, anne babanın her zaman yeri ayrı.*' şeklinde belirtmişlerdir.

Öğretmenlerden bir kısmı (f=3) okullarda düzenlenen özel günlerin yılda sadece bir kez tüm ebeveynlerin katılabileceği şekilde planlanması gerektiği belirtmişlerdir. Ö3 '*Doğum günleri bütün okullarda tek bir gün yapılmalı çünkü bu çalışmanın konusu olduğu gibi tek ebeveynli aileye sahip çocuklar olabilir çalışan anne babalar olabiliyor ve her istenildiğinde etkinliklere katılamıyorlar anne baba katılmadığını da çocuk kendini mutsuz ve eksik hissediyor, üzülebiliyor dolayısıyla tek bir gün yapılırsa o güne de evdeki aile bireyleri katılabilir ve çocuklar daha mutlu olabilir.*' Ö7 '*Eğer anne baba eksikliği varsa sınıfımızda bunları yapmamaya çalışıyoruz, doğum gününün ise toplu bir şekilde bir tane doğum günü yapıyoruz.*' şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenlerden yine bir bölümü (f=3) parçalanma sonucu oluşan ailelerde geride kalan ebeveyn maddi olarak ihtiyaç duyuyorsa desteklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ö2 '*Tek ebeveynli aileye sahip çocuklara burs bağlanabilir okul servisleri ücretsiz olabilir. Aidatlar konusunda yardımcı olunabilir. Pedagog, ücretleri çok yüksek ama anneler hastaneden sıra almak istediklerinde sıra çok geç geliyor ve dolayısıyla her okulda bir pedagog olmayabilir ama en azından her ilçede, okullarla ilgilenen bir pedagog olması gerekir. Geride kalan ebeveyne,*

devletin ekonomik destekte bulunması lazım, anne ya da baba yaşadığı onca sıkıntılı sürecin ardından sadece maddiyat derdine düşmesin, çocuğuyla ilgilenibilsin.'

Öğretmenlerin bir kısmı (f=2) parçalanma sonucu oluşabilecek travmatik etkinliklerin azaltılabilmesi için geride kalan ebeveynin sosyal etkinliklere yönlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ö3 *'Bu süreçte anneler okula çekilebilir, mesela baba öldü, anne depresyona giriyor, tek başına kalıyor tutunacak bir dalı olmuyor hem maddi hem manevi anlamda desteğe ihtiyacı oluyor. Aileleri sosyal anlamda destekleyecek, okullarda etkinlikler yapılabilir.'* Ö2 *'Anneleri babaları dahil edilecek sosyal etkinlikler olabilir. Annelerin buna çok ihtiyacı var bence. Çünkü eşleri, ölüyor yalnız kalıyorlar, boşanıyor, yalnız kalıyorlar. Yani bu kadınlar için iş olabilir, sosyal ortam olabilir. Meslek edindirme kurslarına bu anneler yönlendirilebilir.'* Öğretmenlerden bazıları (f=2) nasıl evlilik okulları kuruluyorsa boşanma okullarının da olması gerektiğini savunmuşlardır. Ö14 *'Çiftler evlenmeden önce evlenme okulu kurulmalı diyoruz, boşanmak isteyenlerinde bir boşanma okulu olabilir bence boşanma okullarında, evliliği kurtarmak da mümkün olabilir ya da mümkün değilse evliliğinizi kurtarıyorsanız çocuğunuzu kurtarın denilebilir. Boşanma, okulu neden olmasın belki psikolojik destek alırlar, bu süre çok sıkıntılı bir süreç çünkü, hem de geride kalan çocukların kurtarılabilmesi için anlamlı bir çalışma olur.'* Ö14 *'Çiftler evlenmeden önce evlenme okulu kurulmalı diyoruz, boşanmak isteyenlerinde bir boşanma okulu olabilir bence boşanma okullarında, evliliği kurtarmak da mümkün olabilir ya da mümkün değilse evliliğinizi kurtarıyorsanız çocuğunuzu kurtarın denilebilir. Boşanma, okulu neden olmasın belki psikolojik destek alırlar, bu süre çok sıkıntılı bir süreç çünkü, hem de geride kalan çocukların kurtarılabilmesi için anlamlı bir çalışma olur.'* şeklinde açıklamışlardır.

Öğretmenlerden (f=2) okullarında rehberlik servisinde bulunmayıp kırsal bölgelerde görev yapanlar mobil rehberlik servisi kurularak rehberlik hizmetlerinin köylere kasabalara varıncaya kadar ulaştırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ö1 *'Okulda rehberlik merkezi yoksa ilçe genelinde bu çocuklara yönelik bir çalışma yapılabilir. Düzenli bir şekilde görüşmeye gelebilir rehber öğretmenler, köyleri dolaşabilir. Genelde köy okullarında rehber öğretmen olmuyor. Rehberlik Araştırma Merkezleri olduğu yerde kalmasın haftada bir rehberlik öğretmeni okulları gezebilir, böyle çocuklar var mı, yok mu, tarama yapabilir. Planlı bir şekilde çocuklarla görüşme yapabilir. Ailelerini destekleyebilir.'* Öğretmenlerden (f=2) parçalanma sonucu çocuklarda oluşabilecek model sıkıntısını gidermek için eksik olan ebeveynle hemsin bir öğretmene yönlendirilmesi gerektiğini önermişlerdir. Ö6 *'Bir kere öğretmenin doğru seçilmesi gerekir yani eksik olan ebeveyn hangisiyse onunla hemsin öğretmene yönlendirmesi gerekiyor mesela baba eksikse erkek öğretmene, anne eksikse kadın öğretmene yönlendirilmeli çünkü o kişileri görmüyor, çocuk, model olması açısından önemli.'* Şeklinde belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerden (f=2) sınıflarında yardımcı personele ihtiyaç duyduklarını, bu konuda öğretmenlere destek personellerinin verilmesini önermişlerdir. Ö15 *'Kesinlikle yardımcı ve destekleyen bir personel olması lazım, öğretmeni kontrolünde çocukla ilgilenmesi lazım. Sınıftan iki tane stajyer varken, çok rahat bir şekilde idare ettik ve aramızda çocukla çok kuvvetli bir bağ oluştu.'* Şeklinde ifade etmişlerdir. Öğretmenler sadece biri bu çocukların sınıflara dengeli dağılması gerektiğini önermiştir. Bunu da Ö14 şu şekilde ifade etmiştir. *'Şubelerde birden çok parçalanmış aileye sahip çocuk var, öğretmenlere paylaştırılabilir böyle çocuklar şubelere paylaştırılabilir mesela ben 3 tane sıkıntılı çocukla uğraştım ben hangi birine yetebilirim ki, ama sınıfta bunların sayısı az olursa, öğretmen yetişip, daha çok çözüm üretebilir. Öğretmen, dikkatini toplayabilsin ki hem çocuğa hem aileye yardımcı olabilsin böylelikle...'* şeklinde belirtmişlerdir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulguları incelendiğinde tek ebeveynli aileden gelen çocukların daha çok anneleriyle yaşadıkları, babalarıyla ya bazen görüştükları ya da hiç görüşmedikleri görülmektedir. N. Civitçi, A. Civitçi ve Fiyakalı (2009) yılında yaptıkları araştırmalarında ulaştıkları ebeveynleri boşanmış 383 çocuğun 256'sının annesiyle yaşadıklarını, 51'inin ise bazen anne bazen de babalarıyla yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bulguların bu araştırmada elde edilen sonuçlarla örtüştüğü görülmektedir. Tek ebeveynli aileden gelen çocuklarda gözlenen davranış problemlerine ilişkin araştırmadan elde edilen bulgulara göre çocuklarda daha çok sosyal ortamdaki uzaklaşma, kendini ifade edememe, korku, tedirginlik, saldırgan davranışlar, agresiflik, hırçınlık, içine kapanıklık ve çekingenlik, dikkat dağınıklığı problemleri gözlenmektedir. Uşaklı (2013) eşinden ayrılmış annelerin gözünden çocuklarının yaşadığı sorunlar konulu araştırmasında 50 anneden 22 anne çocuklarının içine kapanık olduklarını, 18 anne ise çocuklarının öfkeli ve saldırgan olduklarını belirtmiştir. Bahsi geçen araştırma bulguları bu araştırmadaki bulgularla örtüşmektedir. Bu araştırmadaki bulguları destekleyen başka araştırmalarda mevcuttur (Şahin ve Altun, 2013; M. Kaya, Genç, B. Kaya ve Pehlivan, 2007; Özbey ve

Alisinanoğlu, 2009). Ayrıca Bedel ve Işık (2015) araştırmalarında çocukların tek ebeveynli olma durumunu utanılacak bir durum olarak gördüklerini, bununla birlikte çevreleriyle olan etkileşimi sınırlı tuttıklarını belirtmiştir. Bu durum çocuklarda görülen bazı problem davranışlara açıklık getirmektedir. Ayrıca Kerin ve Beller (1988) yaptıkları araştırmada tek ebeveynli bir ailede yaşamın olumsuz etkisinin bu ailede geçirilen yıl sayısı ile arttığını, erken çocukluk döneminde daha fazla olduğunu ve erkek çocuklarda bu sorunların daha büyük olduğunu ortaya koymuştur.

Öğretmenlerin sınıflarındaki tek ebeveynli aileden gelen çocuklara ilişkin uygulamaları incelendiğinde öğretmenlerin çoğu çocuğa özel ilgi gösterdiğini, çocukla birebir konuştuklarını ve diğer velilerle iş birliği yaptıklarını belirtmiştir. Şahin ve Altun (2013) araştırmalarında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Ancak öğretmenlerin kendi ürettikleri çözümlerin çoğu kez çocuklarda karşılık bulmadığını, çocukların iyiliği düşünülerek yapılan uygulamaların çocukların kendini kötü hissetmesine yol açtığını göstermiştir. Öğretmenler sınıf içi uygulamalarını geliştirirken daha çok kitap, dergi, makale, tanıdık uzman bir arkadaş, mesleki tecrübe, meslektaş, ya da nadiren öğrencinin ailesinden yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Okul rehberlik servisinden yararlanıyorum diyen öğretmenler, görüşme yapılan öğretmenlerin sadece beşte biri oranındadır. Şahin ve Altun (2013) öğretmenlerin tek ebeveynli aileden gelen çocuklara yönelik uygulamalarını geliştirirken kendilerince çözüm bulduklarını dışarıdan çok fazla yardım almadıklarını ortaya koymuştur. Her iki araştırmada elde edilen bulgular paralellik göstermektedir.

Öğretmenlerden çoğu tek ebeveynli aileden gelen çocukların akademik başarı durumunun yeterli olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin dörtte biri çocukların akademik başarılarını orta düzey olarak tanımlamıştır. Öğretmenlerin üçte biri ise bu çocukları akademik başarı açısından yetersiz görmektedir. Uşaklı (2013) yaptığı araştırmada, boşanmış 50 annenin 36'sı çocuklarının derslerde başarısız olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Şentürk (2012) tek ebeveynli aile çocuklarının eğitimdeki başarı ve başarısızlık durumlarını incelediği araştırmasında tek ebeveynli aileden gelen her çocuğun mutlak okul başarısızlığı yaşayacağı varsayımının doğru olmadığını, akademik başarıyı etkileyen birçok faktörün dikkate alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte tek ebeveynli aileden gelen çocukların diğer çocuklara göre daha başarısız olduklarını belirtmiştir. Aynı araştırmada annelerin çocuğun başarısında babadan daha etkili olduğu sonucu çıkmıştır. Tablo 2 incelendiğinde bu araştırmada gözlenen çocukların daha çok anneleriyle yaşadıkları görülmektedir. Akademik başarıyı etkileyen diğer faktörlerde göz önüne alındığında bu araştırmada elde edilen bulguların bahsi geçen araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Öğretmenlerin dörtte üçü tek ebeveynli aileden gelen çocukların sınıf içi etkinliklere katıldıklarını belirtmişlerdir. Çocukların sınıf içi etkinliklere katılmadıklarını ifade eden öğretmen sayısı oldukça azdır. Şahin ve Altun (2013) yaptıkları araştırmada öğrencilerin genellikle etkinliklere katıldıklarını fakat aile ile ilgili kavramlarla karşılaştıklarında duraksadıklarını ve zaman zaman etkinliğe katılmayı bıraktıklarını ortaya koymuşlardır. Ama diğer çocuklara göre tek ebeveynli aileden gelen çocukların etkinliklere daha az katıldığını belirtmişlerdir. Bu bulgular araştırmadaki elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Tek ebeveynli aileden gelen çocukların kimleri model olarak gördükleri sorusuna öğretmenlerin yarısı dede, bir kısmı babaanne cevabını vermiştir. Anne ya da babanın eksikliğinde genellikle çocuklar geride kalan ebeveynle birlikte dede ve büyükanne evinde hayatlarına devam etmektedir. Dolayısıyla bu durum araştırmada elde edilen bulguları açıklamaktadır.

Görüşülen öğretmenlerden sadece birinin tek ebeveynli aileden geldiği görülmektedir. Diğer bütün öğretmenler tam aileden geldiklerini belirtmişlerdir. Görüşmeler sırasında en ayrıntılı görüş bildiren, düşüncelerini kendi yaşantısından örneklerle destekleyen ve derinlemesine bilgi veren öğretmen çocukluğunda tek ebeveynli ailede yetişen öğretmen olmuştur. Dolayısıyla bundan sonraki yapılacak nitel çalışmalarda veri kaynağı olarak, araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek bireyler seçmeyi hedefleyen olgubilim (Yıldırım ve Şimşek, 2016) modeliyle desenlenen araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre önerileri şu şekilde sıralayabiliriz.

Geride kalan ebeveyn ve çocuk psikolojik olarak desteklenmelidir. Aile-okul-öğretmen iş birliği içerisinde olmalıdır. Okul öncesi öğretmenlerine tek ebeveynli aileye sahip ve davranış problemi olan çocuklarla ilgili eğitim verilmelidir. Aile eğitimleri erken çocukluk döneminde ailelere ulaştırılabilir. Aşırı geçimsizlik ve

şiddetin olduğu ailelerde olumlu aile atmosferini tekrar oluşturmak mümkün değilse boşanma çözüm olarak görülmelidir. Anaokullarına rehber öğretmen kadroları tekrar verilmelidir. Aile eğitimleri erken çocukluk döneminde ailelere ulaştırılabilir. Anne baba ayrısı çalışma saatleri çocuklarıyla daha fazla ilgilenebilecekleri şekilde düzenlenmelidir. Okullarda doğum günü, anneler günü gibi özel günler yılda sadece bir kez tüm ebeveynlerin katılacağı şekilde planlanmalıdır. Tek ebeveynli ailelerde geride kalan ebeveyn maddi olarak desteklenmelidir. Ailelerin parçalanması sonucu oluşabilecek travmatik etkilerin azaltılması için aileler sosyal etkinliklere yönlendirilmelidir. Parçalanma eşiğine gelmiş aileler için boşanma okulları kurulmalıdır. Mobil rehberlik servisleri kurulmalıdır. Tek ebeveynli ailelerde çocuğun anne yoksa kadın baba yoksa erkek bir öğretmende eğitim alması sağlanmalıdır. Tek ebeveynli aileye sahip çocukların bulunduğu sınıflarda yardımcı personel bulunmalıdır. Sınıflardaki tek ebeveynli aileye sahip çocukların sayısı diğer şubelerle orantılı dağıtılmalıdır.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Altıntaş, B. (2005). *Anne Babasını Arayan Çocuk*. Konya: Kitap Kent.
- Altıntaş, B. (2015). *Sevgi ve İletişim*. İstanbul: Elit Kültür.
- Aral, N. ve Başar, F. (1998). Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyo-Ekonomik Düzey ve Ailenin Parçalanma Durumuna Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 22(110), 7-11.
- Attepe, S. (2010). Anne Baba Kaybının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 6(23), 23-28.
- Aydın, A. (2009). *Eğitim Sevgidir*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aydiner Boylu, A. ve Öztop, H. (2013). Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 1, 207-220.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi
- Bakırcıoğlu, R. (2007). *Çocuk Ruh Sağlığı ve Uyum Bozuklukları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bedel, A. ve Işık, E. (2015). Tek Ebeveynli Olan ve İki Ebeveynli Olan Öğrencilerin Kişiler Arası Problem Çözme ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Kurumsal Eğitim Bilim Dergisi*, 8(1), 70-85.
- Boylu, A.A. (2014). Tek Ebeveynli Ailelerde Finansal Sıkıntı Ve Fonsiyonlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1),55-72.
- Bulut Serin, N. ve Öztürk, S. (2007). Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygı ve Kaygı Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 117-128.
- Büyüköztürk, Ş., Kılık Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Civıçtı, N., Civıçtı, A. ve Fiyakalı, N.C. (2009). Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Olan Ergenlerde Yalnızlık ve Yaşam Doyumu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2), 493-525.
- Çetin, C. ve Arslan, M.L. (2016). *Mülakat, Teori, Süreç ve İlkeler*. İstanbul: Beta
- Cüceloğlu, D. (2016). *Geliştiren Anne Baba*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çiftçibaşı, H. K. (2004). Üvey Ebeveynli Aileler ve Çocuklar. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 41(7), 16-18.
- Demir, S.A. ve Çelebi, Ş.G. (2017). Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Bir Nitel Araştırma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(12), 111-128.
- Erkuş, A. (2017). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ertuğrul, H. (2010). *Anne Baba Notunuz Kaç*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Feyzioğlu, S. ve Kuşçuoğlu, C. (2011). Tek Ebeveynli Aileler. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7(26), 97-110.
- Gönen, M., Akman, B. ve Kargı, E. (2008). Evlilik ve Boşanma. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 83, 20-21.
- Herdem, F.S. ve Bozgetikli, H. (2013). İlköğretime Devam Eden Parçalanmış ve Tam Aile Çocuklarının Rehberlik İhtiyaçlarının Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi. *OPUS-Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*,3(4), 7-35.
- Kalkınç, F. (2013). *Hayat Arkadaşım 2*. İzmir: Fer Kitap.
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davra- nışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 4(14), 33-38.
- Kaya, M., Genç, M., Kaya, B. ve Pehlivan, E. (2007). Tıp Fakültesi ve Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinde Depresif Belirti Yaygınlığı, Stresle Başa çıkma Tarzları ve Etkileyen Faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(2), 137-146.

- Kerin, S.F. ve Beller, A.H. (1988). *Educational Attainment of Children From Single-Parent Families: Differences By Exposure, Gender, and Race*. Demography, 25(2), 221-234.
- Oktay, A. (2007). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon.
- Öngider Gregory, N. (2006). *Evlili ve Boşanmış Ailelerde Algılanan Ebeveyn veya Reddinin Çocuğun Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkileri. (Doktora Tezi)*. İzmir, Ege Üniversitesi.
- Öngider Gregory, N. (2016). Boşanma mı Yoksa Çocuk İçin Evliliği Sürdürmek mi? Çocuğun Psikolojik Uyumu Açısından Önemli Bir Soru. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 8(3), 275-289.
- Özbey, S., Alisinanoğlu, F. (2009). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Problem Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 493-517.
- Özden, M. ve Cavlazoğlu, B. (2015). İlköğretim fen dersi öğretim programlarında bilimin doğası: 2005 ve 2013 programlarının incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi* doi:10.14689/issn.2148-2624.1.3c2s3m
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev.Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Sardoğan, M. E., Karahan, T. F., Dicle, A. N. ve Menteş, Ö. (2007). Ebeveyne Bağlanma Düzeyine ve Anne-Babanın Boşanma/Birliktelik Durumuna Göre Çocuklarda Evlilik Çatışmasını Algılama Biçimleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 12-23.
- Satir, V. (2001). *İnsan Yaratmak*. Selim Yeniçeri (Çev. Edt.). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Sommers-Flanagan, R., Elander, C., Sommers-Flanagan, J. ve Poyrazlı, Ş. (2009). *Bizi Boşamayın Boşanma Sürecini Yaşayan Çocukların Anne-Babalara Önerileri*. Şenel Poyrazlı, Erdinç Duru ve Mustafa Buluş (Çev. Edt.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sürücü, Ö. (2009). Onlar Boşanıyor Peki Ya Ben. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 90(5), 28-30.
- Şahin, R. (2009). Çocuklar, Travmatik Olaylar ve Kayıplar. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 87, 21-23.
- Şahin, Z. D. ve Altun, T. (2013). Parçalanmış Aileye Sahip Çocukların Hayat Bilgisi Dersi Benim Eşsiz Yuvam Temasının İşlenişine Katılım Düzeylerinin Belirlenmesi. *Elementary Education Online*, 13(4), 1251-1277. DOI: 10.17051/ieo.2014.51178
- Şenol, S. (2004). Evlat Edinme. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 37(7), 12-15.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 4(14), 7-32.
- Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış Aile Çocuklarının Eğitimdeki Başarı/Başarısızlık Durumu (Malatya Örneği 2006). *Sosyal Politika Dergisi*, 7(29), 105-126.
- Tarhan, N. (2013). *Sen, Ben ve Çocuklarımız*. İstanbul: Timaş
- Türkarlan, N. (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Baş Etme Yolları. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 11(3), 99-108.
- Ulusoy, D., Demir, N.Ö. ve Baran, A.G. (2005). Parçalanmış Aile ve Gençlerde Sapmış Davranışlar: Lise Son Sınıf Gençliği Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(2), 61-66.
- Uşaklı, H. (2013). Eşinden Ayrılmış Annelerin Görüşü Açısından Çocuklarının Sorunları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 195-208.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2015). *Evlilik Okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yaycıoğlu, N. (2007). *Başarı Çocuklarımız ve Biz*. İstanbul: Resital Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, H. (2003). *Sevgili Anne ve Babacığım Lütfen Bu Kitabı Okur Musunuz*. Konya: Çizgi Kitabevi

İletişim/Correspondence

İletişim/Correspondence

Öğretmen Hasan ER

hasan_er@hotmail.com.tr

Dr.Murat BARTAN

murat.bartan@dpu.edu.tr